

УДК 343.13

ГРОШОВЕ СТЯГНЕННЯ ЯК КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНА САНКЦІЯ ЗА НЕПРИБУТТЯ ЗА ВИКЛИКОМ НА ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ

О. Сопронюк

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79000,
e-mail: sopron.s@ukr.net*

Проаналізовано поняття, сутнісні ознаки, значення грошового стягнення як кримінально-процесуальної санкції. На цій підставі сформульовано авторське бачення грошового стягнення як заходу забезпечення кримінального провадження, що полягає у зобов'язанні сплатити в дохід держави грошову суму, розмір якої визначено рішенням слідчого судді, а в судовому провадженні – суду згідно із КПК України за невиконання процесуальних обов'язків без поважних причин. У зв'язку з цим, грошове стягнення треба розглядати одночасно і як засіб процесуального примусу, і як кримінально-процесуальну санкцію.

З'ясовано підстави застосування грошового стягнення у випадку неприбуття за викликом під час досудового розслідування та обставини, які унеможливають кримінально-процесуальну відповідальність особи за вказане порушення. Окреслено коло осіб, на яких КПК дозволяє накладати грошове стягнення. Досліджено проблемні питання визначення розміру грошового стягнення. Розроблено пропозиції, спрямовані на удосконалення чинного КПК України.

Ключові слова: заходи забезпечення кримінального провадження, кримінально-процесуальна санкція, грошове стягнення, досудове розслідування.

Прийняття нового КПК України стало початком якісно нового етапу розвитку кримінального судочинства. Моделюючи норми кримінального процесуального права, законодавець керується необхідністю забезпечення їх ефективного функціонування та дієвістю конкретного кримінального провадження (ч. 1 ст. 131 КПК України). Жоден випадок порушення норм кримінального процесуального права не може залишатися без передбаченого законом реагування з боку державних органів, адже інакше реалізація завдань кримінального судочинства ставиться під загрозу. Однак, не зважаючи на це, сьогодні у кримінальному процесі дедалі частіше трапляються випадки затягування кримінального провадження внаслідок зловживання процесуальними правами та невиконання обов'язків суб'єктами процесу, що потребує пошуку нових процесуальних засобів їх забезпечення та удосконалення існуючих.

Одним із таких засобів, передбачених чинним КПК України, є грошове стягнення за порушення суб'єктами кримінального провадження відповідних обов'язків. Окремі аспекти цього засобу забезпечення кримінального провадження проаналізовано у працях М. Гафізова, Н. Карпова, Ю. Кузовенкової, М. Вимарської, А. Мурзановської, О. Нікітіної, О. Пахолюка, М. Самбора, О. Татарова, А. Штанька, проте, як кримінально-процесуальну санкцію, його ще не досліджували, хоча саме цей аспект має особливо виражене як наукове, так і практичне значення.

Метою статті є з'ясування наукових та прикладних аспектів покладення слідчим суддею грошового стягнення, як кримінально-процесуальної санкції, у разі неприбуття за викликом учасника процесу на стадії досудового розслідування.

Відповідно до цієї мети було визначено такі завдання: 1) сформулювати поняття грошового стягнення як кримінально-процесуальної санкції на основі визначення його сутнісних ознак, аналізу наукових позицій; 2) з'ясувати потенціал цього засобу забезпечення кримінального провадження; 3) окреслити підстави застосування грошового стягнення у випадку неприбуття за викликом під час досудового розслідування та обставини, які унеможливають кримінально-процесуальну відповідальність особи за вказане порушення; 4) виявити проблемні питання визначення розміру грошового стягнення; 5) запропонувати способи удосконалення чинного КПК України в аналізованій частині.

Кримінальне провадження неминуче пов'язане із залученням різних приватних та посадових осіб у відповідному процесуальному статусі. У різних випадках це пов'язано із обвинуваченням, захистом, представництвом, збиранням доказів та наданням допомоги сторонам у межах кримінального провадження. У п. 4. ст. 38 КПК передбачено, що орган досудового розслідування зобов'язаний застосовувати всі передбачені законом заходи для забезпечення ефективності досудового розслідування. Закономірно, що для виконання вказаних обов'язків законодавцем передбачено право органів розслідування, прокурора, суду викликати для участі у процесуальних діях, судових засіданнях їх обов'язкових учасників та інших осіб, а останні зобов'язані виконати ці законні вимоги. Зокрема, у ст. 133, 134 КПК передбачено, що слідчий, прокурор, слідчий суддя під час досудового розслідування, суд під час судового провадження мають право викликати підозрюваного, свідка, потерпілого або іншого учасника кримінального провадження у встановлених КПК випадках для допиту чи участі в іншій процесуальній дії, судовому провадженні.

Кореспондуючий обов'язок виконати виклик ґрунтується передусім на загальному обов'язку органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службових осіб, інших фізичних осіб виконувати законні вимоги слідчого, прокурора, слідчого судді та суду (ч. 1 ст. 36, ч. 5 ст. 40, 134 КПК). Також дослідники чинного КПК України виявили, що з'явлення за викликом слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду є процесуальним обов'язком для підозрюваного, обвинуваченого (ч. 7 ст. 42 КПК), потерпілого (ч. 1 ст. 57 КПК), свідка (ч. 2 ст. 66 КПК), експерта (ч. 5 ст. 69 КПК), спеціаліста (ч. 5 ст. 71 КПК), перекладача (ч. 3 ст. 68 КПК) [6, с. 339].

Наше дослідження дає змогу доповнити вказаний перелік і вказати, що згідно із ч. 2 ст. 47 КПК захисник також зобов'язаний прибувати для участі у виконанні процесуальних дій за участю підозрюваного, обвинуваченого. На тлі вказаного положення стає очевидною непослідовність законодавця щодо забезпечення явки таких значних учасників процесу, як законний представник та представник потерпілого, адже у ст. 44, 58 чинного КПК покладення процесуальних обов'язків за аналогією не відбулося. На нашу думку, це пояснюється недосконалою юридичною технікою і потребує відповідного доповнення ч. 5 ст. 44 та ч. 4 ст. 58 чинного КПК.

Окрім того, обов'язок з'явитися за викликом для участі у кримінальному провадженні також передбачений і для цивільного позивача (ч. 3 ст. 61 КПК), цивільного відповідача (ч. 3 ст. 62 КПК) та їх представників (ч. 3 ст. 63 КПК), представника юридичної особи, щодо якої відбувається кримінальне провадження (ч. 7 ст. 64-1), третьої особи, щодо майна якої вирішується питання про арешт, та її представника (ч. 7 ст. 64-2 КПК).

Грошове стягнення як кримінально-процесуальна санкція не є новелою КПК 2012 року. Адже у КПК 1960 року було передбачено грошове стягнення із

поручителів за ухилення підозрюваного, обвинуваченого від слідства та суду (ст. 152), а також із осіб, установ, яким неповнолітній обвинувачений був переданий під нагляд, за порушення зобов'язання забезпечити його належну поведінку та неухилення від слідства та суду (ст. 436). Але у КПК 2012 року потенціал грошового стягнення використовується значно ширше. Зокрема, про кримінально-процесуальну санкцію у вигляді грошового стягнення за неприбуття за викликом прямо чи опосередковано йдеться у ст. 139, главі 12, ст. 179, 180, 323, 325, 327, 493 КПК 2012 року. Такий підхід законодавця ми вважаємо виправданим, адже він «несиловим» впливом стимулює суб'єктів провадження належно виконувати свої обов'язки.

Визначення грошового стягнення у чинному КПК не сформульовано. Тож науковці наводять різні погляди з цього приводу. На думку І. Гловюк та А. Мурзановської, грошове стягнення є заходом забезпечення кримінального провадження, який застосовується до учасників кримінального провадження за невиконання процесуальних обов'язків без поважних причин, пов'язаний із несприятливими наслідками у покладенні на особу обов'язку зазнати обмеження майнового характеру у розмірі, визначеному КПК України [5, с. 339; 9, с. 252]. Це визначення, на наше переконання, нечітко передає сутність грошового стягнення, оскільки автори пов'язують його із обмеженнями майнового характеру, які можуть бути значно ширшими, аніж стягнення грошових коштів. При цьому у визначенні слушно вказано на значення поважних причин невиконання обов'язку особою.

Також у науковій літературі під накладенням грошового стягнення розуміють захід забезпечення кримінального провадження, який полягає в грошовому стягненні, що накладається на учасника кримінального провадження за невиконання процесуальних обов'язків, у випадках та розмірах, визначених КПК [3, с. 198].

Найбільш вдалими визначенням грошового стягнення, вважаємо дефініцію представників харківської школи кримінального процесу, які впевнені, що це захід забезпечення кримінального провадження, сутність якого полягає в накладенні на учасника кримінального провадження обов'язку сплатити у встановленому законом розмірі грошову суму за невиконання ним у визначених законом випадках процесуальних обов'язків, що застосовується під час досудового розслідування за рішенням слідчого судді, а в судовому провадженні – суду [4, с. 269].

Примітно, що усі наведені дефініції використовують формулювання ч. 1 ст. 144 КПК. На нашу думку, такий некритичний підхід призвів до відтворення у визначеннях грошового стягнення некоректного формулювання «у... розмірах, передбачених цим Кодексом». Аналіз ст. 139, 179, 180, 493 КПК дає підстави вказати, що законодавець визначає тільки межі для грошового стягнення, а розмір визначають слідчий суддя, суд. Також, на нашу думку, у визначенні варто вказати на «отримувача» грошового стягнення, врахувати вплив поважних причин невиконання процесуального обов'язку.

Варто вказати, що не усі заходи забезпечення кримінального провадження можна віднести до кримінально-процесуальних санкцій. Для прикладу, такий захід забезпечення кримінального провадження, як виклик (ст. 133–138 КПК), взагалі не передбачає примусу, покликаний залучити необхідну особу для участі у провадженні і лише породжує у неї обов'язок прибути у вказаний час до слідчого, судді або вчасно повідомити про причини неприбуття. На наше переконання, правова сутність грошового стягнення полягає саме у тому, що воно виступає кримінально-процесуальною санкцією як видом, проявом галузевої відповідальності. Це бачення висловили й інші науковці. Зокрема, В. Гевко визначив грошове

стягнення як процесуальну відповідальність, суть якої полягає у стягненні з учасників кримінального провадження, які умисно, без поважних причин ухиляються від виконання покладених на них законом чи судом процесуальних обов'язків, грошових коштів у дохід держави [10, с. 319]. Загалом ми поділяємо викладену думку, але вказівку на умисел як форму вини вважаємо невиправданою, адже можливе і необережне порушення процесуального обов'язку (наприклад, особа прибула до слідчого із запізненням, легковажно вважаючи, що процесуальну дію не зірве).

Зокрема, О. Татаров висловив судження, що накладення грошового стягнення є заходом забезпечення кримінального провадження, що полягає в застосуванні з підстав та в порядку, передбачених кримінальним процесуальним законодавством, фінансової санкції до учасників кримінального провадження за невиконання покладених на них процесуальних обов'язків [14, с. 165]. На нашу думку, автор некоректно вживає вислів «фінансова санкція». Адже без сумніву, грошове стягнення є кримінально-процесуальним інструментом впливу на поведінку учасників провадження, що відображене в інших елементах визначення О. Татарова. Тому ми погоджуємося із Ю. Кузовенковою, О. Пахолком, які вказали, що застосовуване в кримінальному судочинстві грошове стягнення є санкцією кримінально-процесуальної відповідальності [7, с. 227; 12, с. 319].

Науковці висловили думку, що грошове стягнення доцільно розглядати одночасно і як засіб забезпечення кримінального провадження, і як кримінально-процесуальну санкцію. Видається, що таке розуміння найточніше відображає юридичну природу, сутність грошового стягнення. Зокрема О. Нікітіна вказує, що традиційно у кримінально-процесуальному законодавстві грошове стягнення розглядають як можливість застосування державного примусу до тих учасників кримінального судочинства, котрі з огляду на невиконання або неналежне виконання покладених на них обов'язків перешкоджали або могли перешкодити провадженню кримінально-процесуальної діяльності. Грошове стягнення застосовують як захід кримінально-процесуального примусу лише в тих випадках, коли це прямо передбачено відповідною статтею закону у вигляді санкції за невиконання процесуального обов'язку [11, с. 16]. М. Гафізов оцінив грошове стягнення як засіб забезпечення належної поведінки певного кола учасників кримінально-процесуальної діяльності та порядку судового розгляду, який реально проявляється при провадженні у кримінальній справі як санкція за допущене порушення норм кримінально-процесуального права [1, с. 15]. На переконання М. Лиманської грошове стягнення має двояку природу. Цей захід є одночасно і заходом примусу, і видом кримінально-процесуальної відповідальності [8, с. 107].

Поділяючи висловлені міркування, варто наголосити, що грошове стягнення законодавцем цілком обґрунтовано долучено до заходів забезпечення кримінального провадження (ст. 131 КПК). Водночас воно відповідає ознакам санкції кримінально-процесуальної норми за порушення відповідних обов'язків, адже передбачає покладення несприятливих наслідків на винного суб'єкта. Таке бачення дає змогу погодитися із думкою А. Мурзановської, яка вважає, що грошове стягнення, будучи заходом примусу, що застосовується за ухилення учасників процесу від виконання обов'язків, набуває особливого значення і може стати ефективним засобом забезпечення належної поведінки учасників кримінального провадження, сприяти значному зниженню ухилення від явки на виклики та від виконання процесуальних обов'язків, що на сьогоднішній день є досить розповсюдженим негативним явищем [9, с. 253].

Варто визнати, що грошове стягнення також можна розглядати як засіб превенції (запобігання) кримінально-процесуальних порушень. За оцінкою М. Гафізова законодавець розглядає грошове стягнення як важливий процесуальний інструмент забезпечення належної поведінки учасників кримінального провадження [1, с. 1]. Близьку думку висловив О. Пахолук, за висновком якого грошове стягнення, крім основної мети покарання, має й попереджувальне значення [12, с. 318]. Вважаємо, що у наведеному контексті більш коректно говорити не про покарання (як інститут кримінального права), а про каральну кримінально-процесуальну санкцію.

Грошове стягнення у випадку неприбуття за викликом без поважних причин, за нашим висновком, є імперативною кримінально-процесуальною санкцією. Ми керуємося вищенаведеним формулюванням ч. 1 ст. 139 КПК, у якій прямо передбачено накладення грошового стягнення у випадку неприбуття за викликом без поважних причин, незалежно від розсуду слідчого судді, тоді як привід поставлено від нього у залежність і може не застосовуватися (ч. 2 ст. 139 КПК).

Грошове стягнення за нез'явлення без поважних причин згідно із ст. 139 КПК може бути застосоване до підозрюваного, обвинуваченого, свідка, потерпілого, цивільного відповідача, представника юридичної особи, щодо якої триває провадження. Наведена норма КПК отримала критичну оцінку, оскільки звужує сферу застосування грошового стягнення. Було відзначено, що ця норма даремно не охоплює цивільного позивача [2, с. 74], експерта та спеціаліста [9, с. 253].

Ми також поділяємо думку про необхідність розширення дії ч. 1 ст. 139 КПК за колом осіб, причому ще більш масштабно. На наше переконання, існуючий у цей час перелік суб'єктів, на яких може бути накладено грошове стягнення за неприбуття без поважних причин та неповідомлення про причини неприбуття за викликом, не виправдано звужений. До такого висновку нас приводить наведений на початку цього дослідження витяг із норм КПК, у яких значно ширше коло суб'єктів кримінального провадження зобов'язані з'являтися за викликом до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду. Відтак і грошовому стягненню за невиконання цього обов'язку вони повинні підлягати. На цій підставі ми пропонуємо у ч. 1 ст. 139 КПК відмовитися від переліку осіб, до яких закон дозволяє застосовувати грошове стягнення. Отже, буде істотно посилено ефективність кримінально-процесуальної санкції за неприбуття за викликом, а також за безпечено логіку правового регулювання. Адже покладення процесуального обов'язку потребує забезпечення його виконання заходами кримінально-процесуальної, а за потреби – й іншої галузевої відповідальності.

Науковці вважають, що загальною підставою застосування кримінально-процесуальної санкції у вигляді грошового стягнення є винятково наявність кримінально-процесуального правопорушення, формалізованого у КПК України, об'єктивна сторона якого становить невиконання процесуальних обов'язків без поважних причин [5, с. 339]. Щодо спеціальної підстави застосування грошового стягнення як кримінально-процесуальної санкції за неприбуття за викликом на досудовому розслідуванні, то її треба конкретизувати на підставі ч. 1 ст. 139 КПК.

Гіпотезою застосування грошового стягнення за неприбуття за викликом слідчого, прокурора, слідчого судді є: 1) наявність підтвердження отримання повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом; 2) відсутність поважних причин неприбуття; 3) неповідомлення про причини цієї бездіяльності. Для законного застосування грошового стягнення повинні існувати усі ці елементи. Коротко розглянемо їх зміст.

Належним підтвердженням отримання особою повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом є розпис особи про отримання повістки, в тому числі на поштовому повідомленні, відеозапис вручення особі повістки, будь-які інші дані, які підтверджують факт вручення особі повістки про виклик або ознайомлення з її змістом. Якщо особа попередньо повідомила слідчого, прокурора, слідчого суддю, суд про адресу своєї електронної пошти, надіслана на таку адресу повістка про виклик вважається отриманою у випадку підтвердження її отримання особою відповідним листом електронної пошти (ст. 136 КПК). Щодо наведеного формулювання М. Самбор висловив думку, що особі навіть не обов'язково знати про виклик, головне, що вона не з'явилася [13, с. 136]. Ми з наведеним не можемо погодитися, адже у КПК йдеться не про підтвердження направлення особі виклику, а саме про підтвердження отримання або ознайомлення зі змістом виклику.

Науковці слушно відзначають, що обов'язок з'явитися за викликом до слідчого існує і тоді, коли учасник кримінального провадження згідно з КПК не може бути допитаний (наприклад, як свідок за наявності відповідного імунітету, передбаченого ч. 2 ст. 65 КПК) [6, с. 339]. Вважаємо також, що обов'язок з'явитися за викликом існує і тоді, коли особа згідно із КПК вправі відмовитися давати показання щодо себе, близьких родичів та членів своєї сім'ї, що можуть стати підставою для підозри, обвинувачення у вчиненні ним, близькими родичами чи членами його сім'ї кримінального правопорушення (п. 3 ч. 1 ст. 66 КПК України).

Варто вказати на те, що особі має бути надіслано саме повістку про виклик, а не повідомлення. Інакше обов'язку з'явитися у неї не виникає. Такий цілком законний висновок зробив Вищий спеціалізований суд України, як приклад навівши конкретне кримінальне провадження, оскільки відповідно до ст. 111 КПК повідомлення здійснюється в тому випадку, коли участь особи в таких діях не є обов'язковою [15].

Наступний елемент підстави застосування кримінально-процесуальної санкції у вигляді грошового стягнення передбачає *відсутність поважних причин неприбуття*. Орієнтовний перелік поважних причин неприбуття особи на виклик викладено у ст. 138 КПК. Звичайно, повного переліку таких обставин сформульовано бути не може, тому видається правильною вказівка на те, що поважною причиною неприбуття варто вважати обставину, яка об'єктивно унеможлиблює з'явлення особи на виклик (пп. 8 ч. 1 ст. 138 КПК).

У будь-якому разі особа повинна до початку процесуальної дії чи судового засідання, на які вона викликана, повідомити слідчого, прокурора, слідчого суддю про такі перешкоди. Ми вважаємо коректним роз'яснення Вищого спеціалізованого суду України про те, що слідчий не зобов'язаний доводити, що існують достатні підстави вважати, що особа не з'явилася на виклик без поважних причин [15].

Наведене не дає підстав погодитися із думкою О. Пахолоюка, що факт ухилення від явки без поважної причини учасника процесу, викликаного до слідчого встановлюється шляхом допиту його родичів, знайомих, сусідів, дачі доручення органу дізнання про з'ясування причин неявки [12, с. 320]. Адже слідчий взагалі не повинен доводити наявності чи відсутності причин неприбуття. Обов'язок доказування у цій ситуації покладено на викликану особу. Ми поділяємо думку про те, що, незалежно від виду та характеру поважних причин неприбуття за викликом, для підтвердження цих обставин особа зобов'язана надати відповідні джерела доказів.

Наступна умова застосування аналізованої кримінально-процесуальної санкції – неповідомлення про причини неприбуття – нерозривно пов'язана із обов'язком прибути за викликом слідчого, прокурора, судді. Адже законодавець, встановивши

цей обов'язок, як альтернативу його виконанню передбачив вчасне повідомлення про причини неможливості прибуття (наприклад, пп. 1 ч. 1 ст. 57 КПК).

Наявність поважних причин звільняє особу від обов'язку з'явитися за викликом, унеможливує застосування до неї кримінально-процесуальних чи інших галузевих санкцій за неприбуття і передбачає новий виклик особи. Якщо про поважні причини особа не повідомила, тоді до неї такі санкції може бути застосовано, процесуальна дія у такому разі відбувається примусово. При нездійсненні вчасного повідомлення про причину неявки особи, на нашу думку, законодавець презюмує, що має місце неприбуття без поважних причин, оскільки воно зумовлює такі ж кримінально-процесуальні санкції.

Зокрема М. Самбор слушно порушує питання про невизначеність у КПК способу повідомлення слідчого, прокурора, слідчого судді про причини неприбуття за викликом – письмово, що хоч якось можна підтвердити, чи досить усного повідомлення, що ніяк неможливо підтвердити стороні, яка не прибула [13, с. 136]. Вважаємо, що законодавець свідомо не передбачає письмової форми повідомлення про причини неявки, оскільки це може бути досить проблематичним саме для викликаної особи. Однак з погляду інтересів викликаної особи варто використати такий спосіб повідомлення, який не може у подальшому довести цей факт. У цьому сенсі оптимальним є телефонний дзвінок або текстове повідомлення з мобільного телефону, надсилання листа на електронну пошту органу розслідування, прокуратури, суду.

Аналіз ч. 1 ст. 139 КПК «від протилежного» дає підстави для висновку, що обставинами, які унеможливають застосування грошового стягнення до особи, яка не прибула на виклик, є як неможливість посадової особи, яка здійснила виклик, документально підтвердити отримання повістки чи ознайомлення з її змістом іншим шляхом, так і наявність у викликаної особи поважних причин для неприбуття, про які вона вчасно повідомила слідчого, прокурора, слідчого суддю. Наявність хоча б однієї із них не дає підстав слідчому судді застосувати до особи грошове стягнення, адже вини особи у невиконанні нею виклику немає.

Міру застосування аналізованої кримінально-процесуальної санкції визначає слідчий суддя за власним розсудом у чітко вказаних у КПК межах. Зокрема, від 0,25 до 0,5 розміру мінімальної заробітної плати – у випадку неприбуття на виклик слідчого, прокурора та від 0,5 до 2 розмірів мінімальної заробітної плати – у випадку неприбуття на виклик слідчого судді, суду. Однак оскільки розмір грошового стягнення «прив'язаний» не до національної валюти, а до такої категорії як «мінімальна заробітна плата» – це законодавчо встановлений розмір заробітної плати за просту, некваліфіковану працю, нижче якого не може відбуватися оплата за виконану працівником місячну, погодинну норму праці (обсяг робіт) (ст. 95 Кодексу законів про працю України та ст. 3 Закону України «Про оплату праці»), тому можна стверджувати, що визначені у КПК межі грошового стягнення визначають поступове збільшення його розміру. Цей висновок спирається на пп. 8 п. 1 ст. 40 Бюджетного кодексу України, згідно із яким розмір мінімальної заробітної плати визначено в Законі про Державний бюджет на відповідний рік. Відповідно, у ст. 8 Закону України «Про Державний бюджет України на 2016 рік» встановлено такі розміри мінімальної заробітної плати: у місячному розмірі: з 1 січня – 1 378 гривень, з 1 травня – 1 450 гривень, з 1 грудня – 1 600 гривень; у погодинному розмірі: з 1 січня – 8,29 гривні, з 1 травня – 8,69 гривні, з 1 грудня – 9,59 гривні.

На визначення конкретного розміру грошового стягнення, на нашу думку, повинні впливати такі обставини, як прибутки та видатки особи, наявність у неї непрацездатних утриманців, необхідність лікування, повторність неприбуття тощо.

У будь-якому випадку розмір грошового стягнення за неприбуття за викликом без поважних причин не може порушувати нижньої та верхньої межі, встановленої у ч. 1 ст. 139 КПК. Це дає підстави пропонувати законодавцю передбачити можливість відстрочення, розстрочення сплати грошового стягнення.

Отже, за результатами проведеного дослідження можна зробити такі *висновки та пропозиції*.

Розширення сфери застосування грошового стягнення як заходу забезпечення провадження є виправданим, адже воно «несиловим» впливом стимулює суб'єктів кримінального процесу належно виконувати свої обов'язки.

Грошове стягнення – це захід забезпечення кримінального провадження, який полягає у зобов'язанні сплатити в дохід держави грошову суму, розмір якої визначається рішенням слідчого судді, а в судовому провадженні – суду згідно із КПК України за невиконання процесуальних обов'язків без поважних причин. Грошове стягнення треба розглядати одночасно і як засіб процесуального примусу, і як кримінально-процесуальну санкцію.

На нашу думку, у абз. 8 ч. 1 ст. 137 КПК варто прямо вказати на грошове стягнення як кримінально-процесуальну санкцію за порушення умов виклику.

Для розширення дії грошового стягнення у випадку неприбуття за викликом пропонуємо абз. 1 ч. 1 ст. 139 КПК викласти у наступній редакції: «Якщо особа, яка була у встановленому цим Кодексом порядку викликана (зокрема, наявне підтвердження отримання ним повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом), не з'явилася без поважних причин або не повідомила про причини свого неприбуття, на неї накладається грошове стягнення у розмірі».

Враховуючи складність економічного становища у нашій державі, на нашу думку, є потреба доповнити ст. 146 КПК новою частиною такого змісту: «Якщо особа, якій було призначено грошове стягнення, надасть слідчому судді, суду докази неспроможності одноразово сплатити грошове стягнення у визначеному судом розмірі, то до особи може бути застосовано відстрочення або розстрочення виконання ухвали на строк до 3 місяців».

Список використаної літератури

1. Гафизов М. Х. Денежное взыскание как мера уголовно-процессуального принуждения: дисс... канд. юрид. наук: 12.00.09. – М., 2007. – 168 с.
2. Карпов Н., Штанько А. Накладення грошового стягнення на учасників кримінального провадження (діагностика проблеми) // Науковий часопис академії прокуратури України. 2014. № 1. С. 70–78.
3. Кримінальний процес: підручник / [Л. Д. Удалова та ін.]; за заг. ред. В. В. Коваленка, Л. Д. Удалової, Д. П. Письменного. К.: Центр учбової літератури, 2013. 544 с.
4. Кримінальний процес: підручник / [Ю. М. Грошевий та ін.]; за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків: Право, 2013. 824 с.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар / відп. ред. С. В. Ківалов, С. М. Міщенко, В. Ю. Захарченко. Харків: Одиссей, 2013. 1104 с.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар / за загальною редакцією проф. В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. К.: Юстиніан, 2012. 1224 с.
7. Кузовенкова Ю. А. Денежное взыскание в уголовном судопроизводстве как санкция уголовно-процессуальной ответственности // Общество и право. 2008. № 3. С. 224–228.
8. Лиманська М. В. Застосування грошового стягнення у кримінальному провадженні // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. 2014. Вип. 24. Т. 4. С. 106–111.

9. Мурзановська А. В. Місце грошового стягнення в системі заходів кримінально-процесуальної відповідальності // Юридичний науковий електронний журнал. 2015. № 4. С. 251–254.
10. Науково-практичний коментар до Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 року / за ред. О. А. Банчука, Р. О. Куйбіди, М. І. Хавронюка. Харків: Фактор. 2013. 1072 с.
11. Никитина О. В. Сущность и значение судебного контроля при применении иных мер процессуального принуждения в досудебном производстве (в порядке гл. 14 УПК РФ): автореф. дисс. канд. юрид. наук: 12.00.09. Челябинск, 2006. 24 с.
12. Пахолук О. С. Грошове стягнення як один із засобів забезпечення кримінального провадження // Порівняльно-аналітичне право. 2015. №1. С. 318–321.
13. Самбор М. А. Кримінальний процесуальний кодекс України потребує вдосконалення // Науковий вісник Чернівецького університету. 2014. Вип. 728. Правознавство. С. 135–141.
14. Татаров О. Ю. Накладення грошового стягнення як захід забезпечення кримінального провадження // Південноукраїнський правничий часопис. 2014. № 4. С. 165–169.
15. Узагальнення судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження від 07.02.2014 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0001740-14>.

References

1. Gafizov, M. (2007). *Denezhnoe vzyskanie kak mera ugolovno-processual'nogo prinuzhdenija: diss.... kand. jurid. nauk*, 168
2. Karpov, N., Shtan'ko, A. (2014). *Nakladennja groshovogo stjagnennja na uchasnykiv kryminal'nogo provadzhennja (diagnostyka problemy). Naukovyj chasopys akademii' prokuratury Ukrainy, 1*, 70–78.
3. Udalova, L., Rozhnova, V., Pys'mennyj, D. (2013). *Kryminal'nyj proces: pidruchnyk, Centr uchbovoi' literatury*, 544.
4. Groshevyj, Ju, Tacij, V., Tumanjanc, A. (2013). *Kryminal'nyj proces: pidruchnyk*. Harkiv: Pravo, 824.
5. Kivalov, S., Mishhenko, S., Zaharchenko, V. (2013). *Kryminal'nyj procesual'nyj kodeks Ukrainy: Naukovo-praktychnyj komentar*. Harkiv: Odissej, 1104.
6. Goncharenko, V., Nor, V., Shumylo, M. (2012). *Kryminal'nyj procesual'nyj kodeks Ukrainy. Naukovo-praktychnyj komentar*. Kyiv.: Justynian, 1224.
7. Kuzovenkova, Ju. (2008). *Denezhnoe vzyskanie v ugolovnom sudoproizvodstve kak sankcija ugolovno-processual'noj otvetstvennosti. Obshhestvo i pravo*, 3, 224–228.
8. Lymans'ka, M. (2014). *Zastosuvannja groshovogo stjagnennja u kryminal'nomu provadzhenni. Naukovyj visnyk Uzhgorods'kogo nacional'nogo universytetu. Serija PRAVO*, 24(4), 106–111.
9. Murzanovs'ka, A. (2015). *Misce groshovogo stjagnennja v systemi zahodiv kryminal'no-processual'noi' vidpovidal'nosti. Jurydychnyj naukovyj elektronnyj zhurnal*, 4, 251–254.
10. Banchuk, O., Kujbida, R., Havronjuk, M. (2013.) *Naukovo-praktychnyj komentar do Kryminal'nogo procesual'nogo kodeksu Ukrainy vid 13 kvitnja 2012 roku*. Harkiv: Faktor, 1072.
11. Nikitina, O. (2006). *Sushhnost' i znachenie sudebnogo kontrolja pri primenenii inyh mer processual'nogo prinuzhdenija v dosudebnom proizvodstve (v porjadke gl. 14 UPK RF): avtoref. diss. kand. jurid. nauk, Cheljabinsk*, 24.
12. Paholjuk, O. (2015). *Groshove stjagnennja jak odyin iz zasobiv zabezpechennja kryminal'nogo provadzhennja. Porivnjal'no-analitychne pravo*, 1, 318–321.
13. Sambor, M. (2014). *Kryminal'nyj procesual'nyj kodeks Ukrainy potrebuje vdoskonalennja. Naukovyj visnyk Chernivec'kogo universytetu*, 728, *Pravознавство*, 135–141.

14. Tatarov, O. (2014). Nakladennja groshovogo stjagnennja jak zahid zabezpechennja kryminal'nogo provadzhennja. *Pivdenoukrai'ns'kyj pravnychyj chasopys*, 4, 165–169.
15. Uzagal'ennja sudovoi' praktyky shhodo rozgljadu slidchym suddeju klopotan' pro zastosuvannja zahodiv zabezpechennja kryminal'nogo provadzhennja. (2014). Retrieved from: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0001740-14>.

*Стаття: надійшла до редакції 03.10.2016
прийнята до друку 20.10.2016*

MONETARY PENALTY AS A CRIMINAL PROCEDURAL PUNITIVE SANCTION FOR DISREGARDING COURT SUMMONS IN THE COURSE OF PRE-TRIAL INVESTIGATION

O. Soproniuk

*Ivan Franko National University of Lviv,
Universytetska Str., 1, Lviv, Ukraine, 79000,
e-mail: sopron.s@ukr.net*

The article reveals the concept, essential features and the importance of monetary penalty as criminal procedural sanctions. The study offers author's interpretation of monetary penalty as a measure of providing criminal proceedings, which implies the obligation to pay a certain amount of money to the state revenue. The payment amount is determined either by the decision of the judge of inquiry or by the court in trial proceedings in the terms of the penalties provided by the Code of Ukraine for disregarding procedural obligations without any good or valid reason. In this regard monetary penalties should be considered both as a means of procedural coercion and as the criminal procedural sanction.

The author affirms that expanding the scope of monetary penalties in the current Code of Criminal Procedure of Ukraine in the terms of ensuring court proceedings can be approved since it encourages the subjects of the criminal procedure to perform their duties properly. For the purpose of further extension of the monetary penalties scope in case of failure to appear on summons the author heightens the need to amend Sec.1, Part 1 of Art. 139 in the CCP as follows: «If the person, in the order prescribed by this Code, was summoned to the court (in particular, when there is a clear evidence of receiving the summons or in case he/she has been familiarized with its content in some other way), but does not appear in the court without any good reason or has not informed of the reasons for non-arrival, he/she is imposed a monetary penalty of the amount ...»

Hypothesis of imposing monetary penalty for disregarding investigator's, prosecutor's, or judge's of inquiry summonses includes: 1) documentary confirmation of receiving summons or familiarization with its content in some other way; 2) absence of the valid reasons for non-arrival or negligence of the summons; 3) non-reporting about the reasons for this nonfeasance. All of these issues should be taken into consideration to make imposing monetary penalties legitimate.

The analysis of Part 1 of Art.139 of CCP «From the contrary» leads to the conclusion that the circumstances that exclude imposing monetary penalty on the person who failed to appear on summons comprise both the inability of the official, who sent the summons, to confirm documentarily the receipt of the summons by a person or familiarization with its content in some other way and the cases, when a person provides documents confirming the existence of valid reasons for the failure to appear on summons and when he/she has informed the investigator, the prosecutor or the judge of inquiry about them in time. When at

least one of the two above mentioned circumstances is present it deprives the judge of the right to impose monetary penalty because the person appears to be not guilty of failing to appear on summons. The author states that in Sec. 8, Part 1 of Art. 137 of CCP it is advisable to define a monetary penalty as a criminal procedural punitive sanction for disregarding court summons or failure to appear on summons.

Laying emphasis on the complexity of the economic situation in our country, the author heightens the need to supplement the art. 146 of the CCP of Ukraine with a new provision: «If the person, who was imposed a monetary penalty, can provide the judge of inquiry or the court with the proof of the inability to pay one-time monetary penalty in amount determined by the court, then the person can be sanctioned postponement or deferral of the court decision implementation up to 3 months».

Keywords: measures aimed at providing criminal proceedings, procedural sanction, monetary penalty, pre-trial investigation.